

Het archief van Amnesty International Vlaanderen

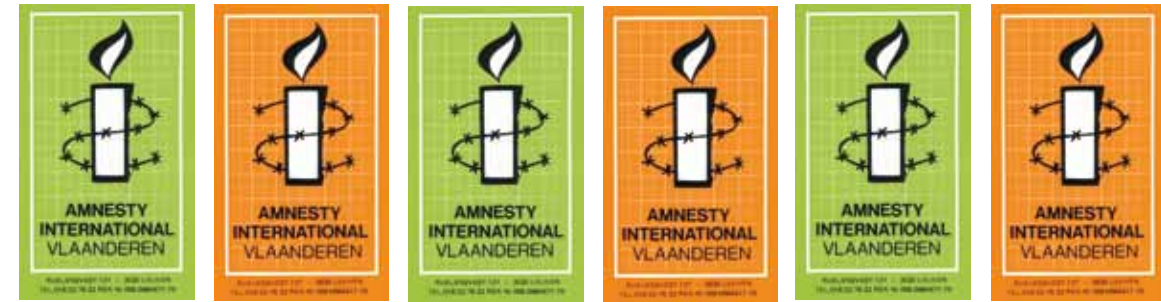
JESSICA
LANGOUCHE
Amsab-ISG

Dankzij een samenwerkingsovereenkomst met Amnesty International Vlaanderen kon Amsab-ISG begin 2010 het archief van deze mensenrechtenbeweging opnemen in zijn collectie. Anderhalf jaar later is dat archief verwerkt tot een inventaris. In het eerste nummer van Brood & Rozen in 2012 brengt Amélie Verfaillie een uitgebreid artikel over Amnesty International in zijn internationale context. Daar ga ik in dit artikel dus niet diep op in. Ik focus me eerder op de historische achtergrond van Amnesty International Vlaanderen. Daarnaast volgt er een archivalisch gedeelte, met onder andere een beschrijving van wat je allemaal in het archief kan terugvinden en wat er interessant is voor verder onderzoek.

Amnesty International

Amnesty International is een wereldwijde mensenrechtenbeweging, ontstaan in 1961 op initiatief van de Britse advocaat Peter Benenson. Het verhaal gaat dat hij danig was aangegrepen door een artikel over twee Portugese studenten die gevangen zaten wegens een vrijheidstoast. Hij lanceerde daarop een oproep tot actie om gewetensgevangenen vrij te laten of op zijn minst een eerlijk proces te geven. In het artikel *The Forgotten Prisoners* spoorde hij iedereen aan om protestbrieven te schrijven naar repressieve regimes voor onder andere mensen die 'wegens een andere mening of ander geloof dan wat de regering voorschrijft, gevangengenomen, gefolterd en soms geëxecuteerd worden'. Zijn *Appeal for Amnesty, 1961* kende een onverwacht groot succes en duurde het hele jaar door. Het groeide uit tot een massale campagne, die uiteindelijk de wereldwijde mensenrechtenorganisatie werd die ze vandaag de dag is.¹

Amnesty International breidde haar mandaat door de jaren heen uit. In het begin lag de focus op de vrijlating van gewetensgevangenen, mensen die vastzaten enkel en alleen omwille van hun overtuiging, zonder dat ze ooit geweld hadden gebruikt of ertoe hadden opgeroepen. Amnesty eiste hun onmiddellijke vrijlating – en eist die nog steeds. Langzaamaan kwamen ook de politieke gevangenen in het vizier, die

wel geweld hadden gebruikt of ertoe hadden aangezet. De organisatie ijverde voor eerlijke processen voor hen. Uiteindelijk kwamen er acties voor elke gevangene die gemarteld of mishandeld werd, ongeacht de reden waarvoor hij vastzat. De antifoltercampagnes werden massaal opgevolgd. In de jaren 1970 kantte Amnesty International zich ten volle tegen de doodstraf. De organisatie was van mening dat die in geen enkele omstandigheid gerechtvaardigd was. Ook buitengerechterlijke executies en 'verdwijningen' kwamen op de agenda. In de loop van de jaren is het mandaat steeds verder uitgebouwd. Vandaag zet Amnesty zich in voor de verwezenlijking van alle rechten die de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vermeldt, en voor de naleving van de latere internationale mensenrechtenverdragen. Naast schendingen die overheden begaan, richt de organisatie zich nu ook op inbreuken gepleegd in de privésfeer, zoals huiselijk geweld.²

Amnesty International Vlaanderen³

De werking van Amnesty International vond van in het begin weerklank in België. Op de eerste internationale vergadering van 1961 was er al een Belgische delegatie aanwezig. De tweede internationale vergadering van 1962 vond zelfs plaats in het kasteel van Male, bij Brugge.⁴ Toch duurde het nog een hele tijd voor er een volwaardige Belgische afdeling van Amnesty International van de grond kwam.

Eind jaren 1960 sloten enkele Nederlandse dames die in België woonden, zich aan bij een Nederlandse Amnesty-groep. Bij gebrek aan een Belgische afdeling, maakten ze zich rechtstreeks lid bij het Internationaal Secretariaat in Londen. Na een infoavond over Amnesty International in de protestantse Graanmarktkerk in Brussel ontstond er in Vlaanderen een jeugdgroep die de beginselen van Amnesty International in België bekend wilde maken. Op hetzelfde moment nam de Nederlandse afdeling van de organisatie het initiatief om in België voor aanhang te zorgen. Vanuit het kantoor van de Liga voor Verdediging van de Rechten van de Mens in Brussel werden de banden gesmeed tussen de Vlaamse jeugdgroep, Amnesty International Nederland en het Internationaal Secretariaat. Dat werd de basis van de Nederlandstalige afdeling van Amnesty in België.

Sticker van Amnesty International België-Nederland. (Amsab-ISG, Gent)

Rond diezelfde tijd was er ook aan Franstalige kant interesse voor het werk van Amnesty International. De Franstaligen vonden eveneens onderdak bij de Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens en konden gebruik maken van hun secretariaat. Het was via hen dat de secretaris-generaal van het Internationaal Secretariaat in Londen vroeg om een Belgische afdeling op te richten. Hoewel de samenwerking tussen de Nederlands- en Franstalige groepen niet altijd even vlot verliep, kwam daar in 1970 de eerste Belgische adoptiegroep uit voort.⁵ In het begin bleef de Nederlandstalige groep sterk afhankelijk van de Nederlandse afdeling. Die stuurde alle post, infolders, documentatie- en ander materiaal door.

In 1973 kwam er een eerste doorbraak voor Amnesty International in België. De eerste grote antimartelcampagne werd goed ontvangen en kreeg veel media-aandacht. Het ledenaantal groeide gestaag, maar dat bracht ook meer praktische problemen met zich mee. De situatie van de twee groepen die af en toe samenwerkten, maar daarnaast geen echte structuur vormden, was niet langer houdbaar. De vraag om twee aparte afdelingen van één Belgische sectie te vormen, vond het Internationaal Secretariaat in Londen maar eigenaardig, maar na wat aarzelingen kwam die nieuwe structuur er in 1973 toch. Op 6 september van dat jaar werd Amnesty International Belgium officieel opgericht met twee aparte afdelingen: Amnesty International-Nederlandstalig en Amnesty International-Belge francophone.

In die eerste jaren bleef de Nederlandstalige afdeling nog steeds sterk afhankelijk van de Nederlandse sectie. Ze probeerde om financieel sterker te staan. Dat lukte gedeeltelijk doordat de werking bleef groeien. Er kwamen meer en meer adoptie-

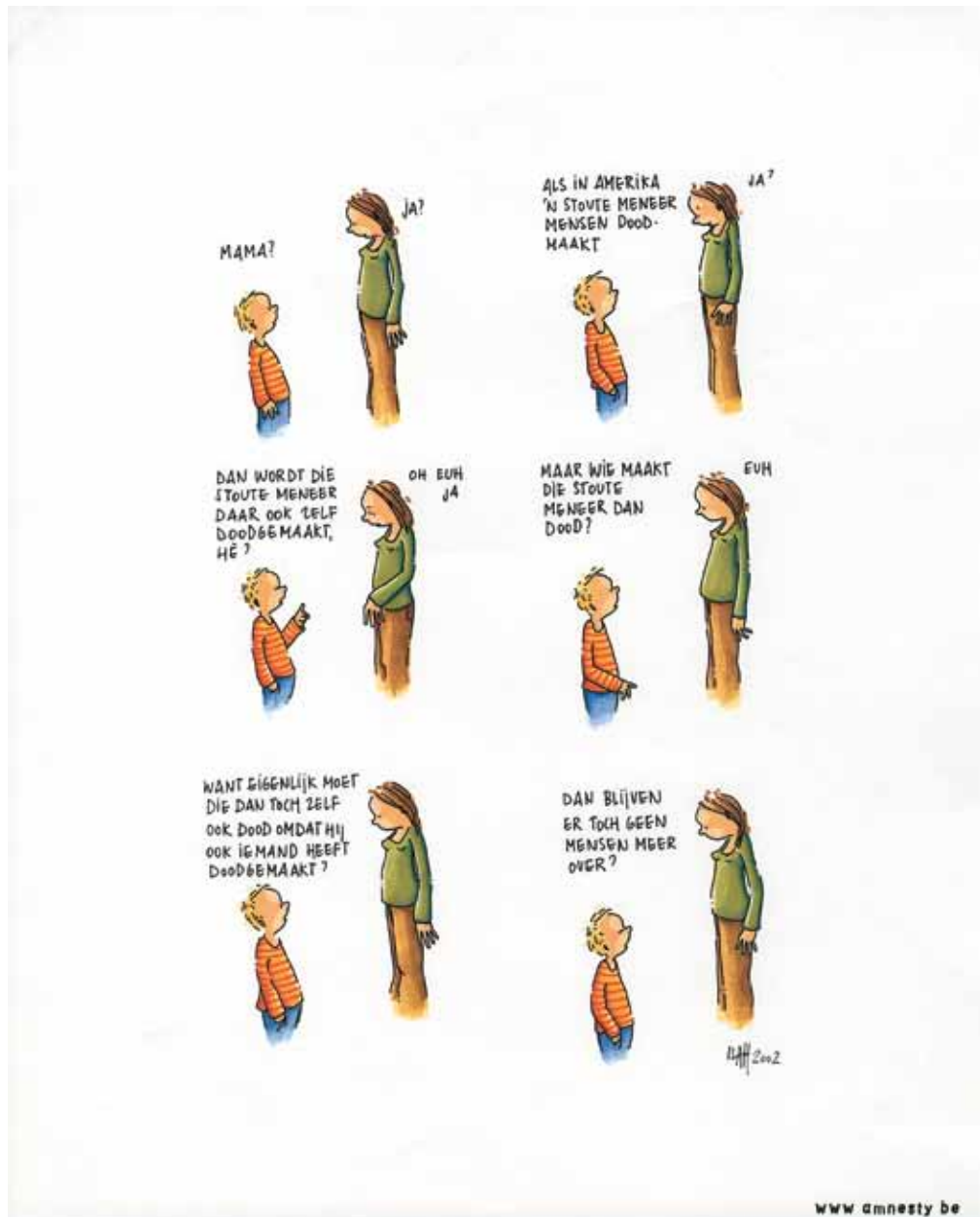

Affiche van Amnesty International Vlaanderen voor de Schrijf-ze-VRIJdag, 1989. (Amsab-ISG, Gent)

wergroepen en de campagnes en acties werden met veel enthousiasme gevoerd.⁶ In 1977 kwamen er nieuwe statuten en veranderde de naam van de afdeling in Amnesty International Vlaanderen.

In het begin van de jaren 1980 stagneerde de ledengroei. Om sterker te staan moest de organisatie financieel onafhankelijk worden en een reserve kunnen opbouwen. De nadruk kwam meer op fondsenwerving te liggen, met onder meer de vele stickerslagen en de jaarlijkse kaarsenverkoopacties in de kerstperiode. Een nieuw beleidsplan (1986-1990) legde andere accenten. Het mandaat van Amnesty bleef hetzelfde, maar de communicatiestrategie veranderde. De organisatie ging veel meer gebruik maken van relaties met de media enerzijds, en met regeringen, niet-gouvernementele en intergouvernementele organisaties anderzijds. Zo nam ze een meer actieve en expansieve houding aan. Daarnaast werd de werking van de lokale groepen nog centraler gesteld.⁷ Daar lag immers de basis van het succes.

In de jaren 1990 richtte Amnesty International Vlaanderen zich verder op de groei van de lokale groepen door de oprichting van de groepengroeierteams (GGT's). Het voornaamste doel van het beleidsplan van 1996 was 'de zichtbaarheid vergroten'. In 1998 sprak de organisatie van een 'nieuwe marsrichting'. In die jaren kreeg ze te maken met een stagnatie en zelfs een achteruitgang. Er was dus een nieuwe aanpak nodig, zowel voor het secretariaat als voor de beweging zelf. Met de 'nieuwe marsrichting' wilde Amnesty meer beleidsbeïnvloedend werken om zo haar doeltreffendheid te vergroten.

Het archief

Eén jaar en drie maanden, zolang heeft het geduurd om het archief van Amnesty International Vlaanderen tot een inventaris om te vormen. Bij de overdracht bedroeg de omvang van het archief 792 archiefdozen.⁸ Na verwerking is dat aantal herleid tot 194 dozen met archiefmateriaal en een lijvige inventaris. Op het eerste gezicht lijkt het alsof er heel veel is weggegooid. Laat me dat even nuanceren. In veel dozen zaten niet enkel archiefstukken, maar ook affiches, tijdschriften, boeken, foto's of iconografisch materiaal. Dat materiaal werd er uitgelicht en overgebracht naar de collega's die zich daar specifiek mee bezighouden. Zij zorgen ervoor dat het op een geschikte manier bewaard wordt. Zo 'verdwijnen' er al veel van het oorspronkelijke aantal archiefdozen.

Maar dan nog, hoor ik je denken, zijn dat geen zeshonderd dozen met tijdschriften en foto's. Er werd wel degelijk ook archiefmateriaal verwijderd. En daar waren goede redenen voor. Heel vaak kom je als archivaris dubbels tegen, of stukken in drie-, vier- of zelfs twintigvoud. Het is nergens voor nodig om al die zaken meer dan eenmaal te bewaren, dus werden die verwijderd. Sommige stukken waren van weinig belang en hadden niet meteen een historische of informatieve waarde. Er sluipen ook altijd wel stukken in een archief die daar niet thuishoren. Die worden uit het archief verwijderd en indien mogelijk bij het oorspronkelijke archief gevoegd. En dan hebben we het nog niet gehad over het schonen. Dat is al het materiaal verwijderen dat het papier kan aantasten en de levensduur ervan kan verkorten. Nietjes en metalen paperclips roesten zeer snel en schenden het papier. Ook plakband laat blijvende sporen achter en is dus uit den boze. Plastic mapjes zorgen ervoor dat papier niet kan ademen en dus sneller vatbaar is voor schimmels. Materiaal in ringmappen bewaren, is vaak nog het ergste: stof heeft er vrij spel, de metalen ringen roesten en tasten zo elk blad papier aan. Al die schadelijke materialen worden dus verwijderd. Zo kan je alles op een duurzamere manier bewaren en bespaar je tegelijkertijd heel wat plaats – bijna zeshonderd dozen in het geval van dit archief.

Wat het archief van Amnesty International Vlaanderen zo interessant maakt, is in de eerste plaats de periode die het bestrijkt. Het vormt een mooi geheel vanaf de jaren 1970 tot 2000. Een goed voorbeeld zijn de verslagen van de algemene vergaderingen en de activiteitenverslagen, die beide een volledig doorlopende reeks vormen. De beginperiode van Amnesty International is niet volledig aanwezig, maar wel een aantal belangrijke stukken, waaruit je onder andere de historische achtergrond van Amnesty International Vlaanderen kan distilleren. De echte kern van het archief beslaat de periode 1980-2000. Daarbij springen verschillende zaken in het oog. Wie meer wil weten over het beleid en de invloed van het Internationaal Secretariaat op de werking van de Vlaamse sectie, vindt zijn gading in de vele, al dan niet

Amnesty International

Supporter voor het leven.

⁸ Affiche van Amnesty International Vlaanderen tegen de doodstraf, 2002. Ontwerp: Inge Heremans (Ilah) (Amsab-ISG, Gent)

interne, verslagen. De verslagen van de lokale groepen zijn ook goed bijgehouden, ook al zijn er onoverkomelijke lacunes omdat ze niet altijd werden doorgestuurd. Ze bieden een blik op de werking en de groei van de vrijwilligersgroepen. Voor wie meer thematisch wil werken, is er het materiaal over de campagnes tegen doodstraf en foltering, voor vrouwenrechten ... De landencampagnes bieden een blik op de acties die de organisatie voerde voor specifieke landen in een bepaalde periode. Een meer theoretische studie is ook steeds mogelijk, door je bijvoorbeeld te richten op het mandaat van Amnesty International en daar enkele punten uit te lichten.⁹

Het is onmogelijk om hier alle onderzoeksmogelijkheden op te sommen, maar dat dit een rijk archief is, staat buiten kijf. Zeker als je het nog kan combineren met gerelateerde archieven, bijvoorbeeld dat van het Internationaal Secretariaat van Amnesty International en het archief van Amnesty International Nederland¹⁰, en binnenkort ook het archief van Amnesty International-regio Gent.¹¹

- 1 *Handboek Amnesty International*, Gent: Goff, 1995, pp. 150-151; <http://www.aivl.be/wie-we-zijn/geschiedenis>, laatst geraadpleegd op 08/11/2011.
- 2 Zie: <http://www.aivl.be/thema/wat-we-doen/universele-verklaring-van-de-rechten-van-de-mens> en <http://www.aivl.be/wat-we-doen/mensenrechten-per-thema>, laatst geraadpleegd op 08/11/2011.
- 3 *Handboek Amnesty [...]*, pp. 156-157; Amsab-ISG, Archief Amnesty International Vlaanderen, nr. 455, 1.30, verslagen algemene vergaderingen 1971-2000.
- 4 Op die conferentie werd gediscussieerd over de naam 'Amnesty' en bij de bespreking van de statuten werd er besloten om er 'International Amnesty' van te maken om zo verwarring met de amnestie van collaborateurs van de Tweede Wereldoorlog te voorkomen. De naam 'Amnesty International' is pas later gekomen. Zie: Amsab-ISG, Archief Amnesty International Vlaanderen, nr. 455, 1405.
- 5 Een adoptiegroep is een groep mensen die een of meerdere gewetensgevangenen 'adopter' en enkel voor hen actie voeren of brieven schrijven.
- 6 Een werkgroep is een groep mensen die de Amnesty-boodschap uitdraagt en fondsen

en leden werft. Een werkgroep voert geen acties voor bepaalde dossiers. Dat is de taak van de adoptiegroepen.

- 7 Eind 1984 kwam er een omschakeling van werkgroepen en adoptiegroepen naar enkel lokale groepen. Die gingen de taken van werk- en adoptiegroepen combineren. De werkgroep regio Gent bijvoorbeeld werd Lokale Groep 141. Zie: Amsab-ISG, Archief Amnesty International Vlaanderen, nr. 455, 72 en Amsab-ISG, Archief Amnesty International Vlaanderen, nr. 455, 162, verslag regiovergadering 7/12/1984.
- 8 Verhuisdozen, ringmappen en andere verpakkingsvormen werden omgerekend naar de 'maat' archiefdoos.
- 9 Amélie VERFAILLIE, *'London Calling': Amnesty International en haar vroege lobbywerk in Israël en de Bezette Palestijnse Gebieden (1968-1971). Een onderzoek naar Amnesty's poging tot onpartijdigheid*, UGent, masterproef, 2010.
- 10 Beide raadpleegbaar in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam.
- 11 Vanaf voorjaar 2012 raadpleegbaar in Amsab-ISG in Gent.

Affiche van Amnesty International Vlaanderen voor een actie voor meer controle op wapens, 2010. Ontwerp: Kamagurka en Herr Seele (Amsab-ISG, Gent)

